

بررسی واژگان زبان فرانسه‌ی گفتاری در رمان «سفر به انتهای شب»

دکتر معصومه زندی¹

عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان

چکیده:

رمان «سفر به انتهای شب» اثر لویی فردینان سلین، اولین رمان فرانسوی معاصر است که زبان گفتاری هم در گفتگوهای بین شخصیت‌ها و هم در بخش‌های روایی آن به چشم می‌خورد. سلین با نوشتن این اثر شکل نوینی از رمان نویسی را ابداع می‌کند و تحوّل‌ی عظیم را نه تنها در محتوا، بلکه در سبک نوشتار پدید می‌آورد. مقاله‌ی حاضر که مقاله‌ای توصیفی-تحلیلی است، به مطالعه‌ی واژگان زبان گفتاری در این رمان می‌پردازد. نویسنده در این کتاب از پنج نوع واژه استفاده کرده است: واژگان آرگو، واژگان عامیانه، اصوات، نام آواها و کلماتی خاصّ که فقط در زبان فرانسه‌ی گفتاری کاربرد دارند. در پژوهش حاضر به توصیف و تحلیل واژگان فوق و روش‌های ساخت آن‌ها می‌پردازیم. از آنجا که برخی از واژگان زبان گفتاری ساختار آوایی خاصّ خود را دارند، بخشی از مقاله را به توصیف ویژگی‌های آوایی واژگان اختصاص داده‌ایم. تحلیل‌های به دست آمده از این پژوهش نشان می‌دهد که شمار زیادی از واژگانی که سلین در «سفر به انتهای شب» از آن‌ها استفاده کرده، جزء واژگان زبان عامیانه و گفتاری است و در زبان فرانسه‌ی نوشتاری کاربرد ندارد.

کلید واژه:

واژگان، زبان فرانسه‌ی گفتاری، سفر به انتهای شب، سلین.

1 . minazandi@yahoo.com

تاریخ پذیرش: 90/8/03

تاریخ وصول: 90/06/01

مقدمه:

لویی فردینان سلین (Louis-Ferdinand Céline) پزشک و نویسنده‌ی فرانسوی، یکی از چهره‌های شاخص ادبیات در قرن بیستم است. مهمترین اثر این نویسنده - رمان «سفر به انتهای شب»- (Voyage au bout de la nuit) جایگاه ویژه‌ای در تاریخ ادبیات فرانسه دارد. سلین با نوشتن این اثر نوع جدیدی از رمان نویسی را ابداع می‌کند و تحولاتی عظیم را هم در محتوا و هم در سبک نوشتار پدید می‌آورد. رمان «سفر به انتهای شب» که در سال 1932 منتشر گردید، زندگی نویسنده را از سال 1913 تا 1932 به تصویر می‌کشد. این کتاب اتفاقاتی را که در این سال‌ها، زمان بین جنگ جهانی اول و دوم برای وی رخ داده، از زبان «فردینان باردامو» (Ferdinand Bardamu)، جوانی تقریباً 20 ساله (قهرمان رمان) نقل می‌کند.

سلین در «سفر به انتهای شب» ارزش‌های اخلاقی، اجتماعی و سیاسی جامعه‌ی فرانسوی بین دو جنگ را به سخره می‌گیرد و از فریبکاری‌های اجتماعی و رفتارهای غلط انسانی که باعث بوجود آمدن بی‌عدالتی و فقر می‌شود، پرده برمی‌دارد. کتاب سلین همچون عنوانش انعکاس دهنده‌ی بدبینی اوست. او در این رمان جنجالی، با استفاده از سبکی عامیانه و هذیانی، واقعیاتی تلخ و دهشتناک را برملا می‌کند و فلاکت و نگون بختی انسان معاصر را که نتیجه‌ی جنگ، فقر، بیماری و مرگ است، به تصویر می‌کشد.

بدون شک موضوعات مطرح شده در این رمان از اهمیت بسیاری برخوردار است. اما آنچه که باعث می‌شود منتقدان همواره از «سفر» به عنوان یک شاهکار ادبی یاد کنند، این است که نویسنده برای نگارش آن سبکی متفاوت را برگزیده است. در واقع دلیل اهمیت کتاب، سبک عامیانه‌ی آن است. سلین با نوشتن این رمان، زبان فرانسه‌ی عامیانه را وارد ادبیات می‌کند. فقط یک بار مطالعه‌ی کتاب کافی است تا دریابیم بسیاری از ویژگی‌های زبان گفتاری در این رمان به چشم می‌خورد. به عبارتی سلین در این کتاب تلاش می‌کند ویژگی‌های زبان گفتاری، خصوصاً شاخصه‌های واژگانی را از طریق زبان نوشتاری انتقال دهد.

همان گونه که می‌دانیم زبان گفتاری ویژگی‌های خاص خود را دارد. زمانی که این ویژگی‌ها وارد زبان نوشتاری شوند، تغییرات اساسی در متن بوجود می‌آید. در واقع خواننده - که هنگام خوانش یک اثر ارتباط مستقیم با نویسنده ندارد- ممکن است با متنی روبرو

_____ بررسی واژگان زبان فرانسه‌ی گفتاری در رمان «سفر به انتهای شب»

شود که مملو از کلماتی است که بعضی از حروف صدادار یا بی‌صدای آن‌ها حذف شده و بجای آن از علامت آپاستروف استفاده شده؛ کلماتی که در فرهنگ‌های لغت یافت نمی‌شوند؛ واژگانی که فقط در زبان گفتاری از آن‌ها استفاده می‌شود و یا اشکال زبانی که به زبان رایج نوشتاری اختصاص ندارند. پس خواننده باید به تفاوت‌هایی که بین زبان نوشتاری و گفتاری وجود دارد، توجه کند و نیز تمایزات زبانی را که معرف طبقه‌ی اجتماعی گوینده است، در نظر بگیرد.

هدف مقاله‌ی حاضر که با استفاده از روش‌های توصیفی-تحلیلی به سامان رسیده است، بررسی واژگان زبان گفتاری در این رمان است. بدون شک زبان گفتاری سلین در این کتاب تنها به کاربرد واژگان عامیانه محدود نمی‌گردد. ساختارهای نحوی عامیانه و خاص زبان گفتاری نیز در رمان فوق، به اندازه‌ی واژگان عامیانه حائز اهمیت‌اند. اما نگارنده در این پژوهش با توجه به گستردگی موضوع، تنها به تحلیل و توصیف واژگان رمان و روش‌های ساخت آن‌ها اکتفا کرده است. پرداختن به دیگر جنبه‌های ادبی اثر نیز خارج از حیطه‌ی موضوع مورد مطالعه است.

کاربرد واژگان آرگو^۱، (که عمداً هم توسط شخصیت‌ها و هم توسط راوی رمان استفاده شده‌است) کاربرد واژگان عامیانه، کلمات ابداعی نویسنده، استفاده از اصوات، نام آواها، تغییر در ساختار آوایی کلمات و کاربرد واژگان خاص زبان گفتاری، جزء مهمترین ویژگی‌های واژگانی اثر هستند که در این پژوهش بدانها پرداخته شده است. همان گونه که گفتیم، هدف نویسنده از کاربرد واژگان فوق، انتقال مشخصه‌های واژه‌های زبان گفتاری به زبان نوشتاری است.

واژگان زبان فرانسه‌ی گفتاری

زبان فرانسه‌ی گفتاری در «سفر به انتهای شب» بیشتر توسط واژگان و ساختار خاص آوایی آن‌ها معرفی شده تا ساختارهای دستوری جملات، در واقع نوشته‌ها و عبارات سلین به آن علت آتشین و پرهیجانند که در قالب واژگانی بیان شده‌اند که به طرز شگفت‌آوری صریح و بی‌پرواست. هر صفحه در نوشتار سلین، سرشار از واژه‌هایی است بسیار غنی و

متنوع، آمیخته‌ای از کلمات روزمره، اصطلاحات عامیانه، واژه‌های نو، کلمات منقطع و یا کلماتی که به طور عجیبی به هم آمیخته اند.

در «سفر» با پنج نوع واژه روبرو می‌شویم: واژگان آرگو، واژگان عامیانه، اصوات، نام آواها و کلماتی که فقط در زبان گفتاری کاربرد دارند.

الف: واژگان آرگو: سلین اولین نویسنده‌ای است که برای نگارش آثار خود از واژگانی مطرود و غیرادبی استفاده کرده است. او همواره از زبان ادبی عصر خود انتقاد می‌نمود و برای خلق آثارش از ساختارهای جدیدی که از زبان گفتاری عاریت گرفته بود، استفاده می‌کرد. هانری گدار (Henri Godard) این نکته را به خوبی نشان می‌دهد: «انتخاب این زبان که سلین آن را تا آخر رمان‌هایش حفظ کرد، تمام تابوهای عصر خویش را شکست. انجام این کار تفکری عمیق را می‌طلبید. پس از انتشار مقالات زیادی در این زمینه، لازم بود تنها یک قدم برداشته شود. و سلین این قدم را برداشت. با او (سلین) زبان ادبی ویژگی تک بعدی‌اش را از دست داد و دیگر تنها زبان لازم و اجباری ادبیات نشد» (گدار، 1985:34).

بدون شک واژگان آرگو، بیشترین واژگان «سفر به انتهای شب» را تشکیل می‌دهد. در «سفر» آرگو نه تنها در سخنان شخصیت‌ها، بلکه در بخش‌های «روایی» رمان نیز به چشم می‌خورد. با توجه به زمان انتشار کتاب، می‌توان نتیجه گرفت که آرگوی سلین، یک آرگوی سنتی است. (گوداایه، 2002:7). سلین معمولاً بیشترین تعداد واژگان آرگو را برای توصیف جنگ و صحنه‌های خشن آن استفاده می‌کند. کاربرد بیش از اندازه‌ی این واژگان و ویژگی‌های زبان و سبک او تأثیر این خشونت‌ها را دو چندان می‌کند. اما کلام سلین، کلامی طنزآمیز است و همین طنز باعث می‌شود که این خشونت برای خواننده تحمل پذیر گردد. سلین قادر است فجیع‌ترین صحنه‌های جنگ را به گونه‌ای به تصویر کشد که خواننده‌اش را به خنده‌ای تمسخرآمیز وادارد.

در «سفر» شخصیت‌ها برای خلق یک زبان ویژه به روش‌های متفاوتی متوسل می‌شوند، مثلاً ساختار دستوری جملات را تغییر می‌دهند، بین اجزای اصلی جملات فاصله می‌اندازند، کلمه یا کلماتی از جمله را تکرار یا حذف می‌کنند و یا از جملاتی استفاده می‌کنند که از نظر دستوری یا حتی تلفظ غلط اند. اما مهمترین روش برای آفرینش زبانی منحصر به فرد، استفاده از کلمات آرگو است. در این بخش از پژوهش به بررسی روش‌هایی می‌پردازیم که

_____ بررسی واژگان زبان فرانسه‌ی گفتاری در رمان «سفر به انتهای شب»

نویسنده برای ساخت لغات آرگو از آن‌ها استفاده می‌کند. در «سفر» روش‌های ساخت لغات بر دو نوعند: صوری (Formel) و معنایی (Sémantique). در ساخت صوری، سلین یا کلمه‌ی جدید می‌سازد یا تغییراتی در کلمه ایجاد می‌کند. در ساخت معنایی، او معنای کلمه را تغییر می‌دهد و با مفاهیم کلمات بازی می‌کند.

ساخت صوری: وقتی نویسنده شکل ظاهری کلمه را تغییر می‌دهد، در واقع، ساختار رایج و معمول آن را به هم می‌ریزد.

یکی از روش‌هایی که سلین برای ساخت واژگان عامیانه از آن استفاده می‌کند، استفاده از پسوندهای مخصوص زبان گفتاری است. سلین به کمک پسوندهای عامیانه‌ای چون: -ouille, -ard, -asse, -on- شکل معمولی و ظاهری لغت را تغییر می‌دهد و لغت جدید می‌سازد. در «سفر به انتهای شب» با تعداد بی‌شماری از واژگان روبرو می‌شویم که اینگونه ساخته شده‌اند. در اینجا تنها به ذکر چهار نمونه اکتفا می‌کنیم. واژه‌ی «Fadasse» به معنی «بی‌مزه» با اضافه شدن پسوند -asse- به صفت «Fade» ساخته شده، واژه‌ی «Braillard» به معنی «عربده کش، جیغ جیغو» با اضافه شدن پسوند -ard- به فعل «Brailer» به معنی «با داد و فریاد صحبت کردن» ساخته شده، واژه‌ی «Grognon» به معنی «غرغرو، نق‌نقو» با اضافه شدن پسوند -on- به فعل «grogner» به معنی «غرغر کردن» و واژه‌ی «Fripouille» به معنی «آدم پست و رذل» از واژه‌ی «Frepe» که به زبان فرانسه‌ی قدیمی اختصاص دارد، ساخته شده است.

سلین در «سفر» از طریق تکرار هجای یک واژه نیز، کلمه‌ی آرگو می‌سازد. مثال‌های زیر کاربرد این روش را در رمان نشان می‌دهند: «ChiChi» به معنی «ادا و اطوار»، «Gaga» به معنی «شیرینی»، «Flafla» به معنی «ادا و اصول». همانگونه که می‌بینیم هر سه واژه از طریق تکرار یک هجا ساخته شده‌اند.

روش دیگر ساخت کلمه‌ی آرگو، حذف یک حرف، یک هجا یا چند هجا از آخر یک کلمه است. مثلاً کلمه‌ی «Phono» به معنی «گرامافون» شکل خلاصه شده‌ی کلمه‌ی «Phonographe»، «Auto» به معنی «اتومبیل»، شکل خلاصه شده‌ی کلمه‌ی «Automobile» و «Colon» به معنی «کلنل» شکل خلاصه شده‌ی کلمه‌ی «Colonel» است.

علاوه بر انواع ذکر شده‌ی فوق، در «سفر» با نوع دیگری از کلمات آرگو روبرو می‌شویم. این کلمات کلماتی هستند که از زبان‌های دیگر به عاریت گرفته شده‌اند: مثلاً کلمه‌ی «Bézetf» به معنی «خیلی، زیاد» از زبان عربی، کلمه‌ی «Picolo» به معنی «شخصی که زیاد الکل می‌نوشد»، از زبان ایتالیایی، واژه‌ی «Torero» به معنی «گاوباز» از زبان اسپانیایی و واژگان «Boy» و «Dingo» به ترتیب به معنی «خدمتکار جوان» و «دیوانه» از زبان انگلیسی به عاریت گرفته شده‌اند.

کاربرد دو واژه («Dingo» و «Torero») از واژگان ذکر شده‌ی فوق را به همراه ترجمه‌ی فارسی شان در رمان نشان می‌دهیم:

«Et comme il ne nous restait plus que trois journées avant l'escale, journées décisives, plusieurs **toreros** s'offrirent» (Céline, 1952: 118).

«و چون دیگر قبل از توقف فقط سه روزی وقت باقی بود، سه روز سرنوشت ساز، چندین گاوباز داوطلب شدند» (غبرایی، 1383: 124).

«Va! qu'ils m'ont dit. Va! Mais on te prévient encore: T'as pas des bons goûts pour un pouilleux! C'est ta fièvre qui te rend **dingo**» (Céline, 1952: 186).

«به من می‌گفتند: برو! برو! ولی باز هم به ات می‌گوییم: آدم آسمان جل نباید غلط زیادی بکند! تب عقلت را خورده!» (غبرایی، 1383: 196).

در اثر سلین، کلمات آرگوی دیگری هم یافت می‌شوند که از طریق روش‌های قبل ساخته نشده‌اند.

«Barda» به معنی «Sac» (کوله، ساک)، «Cagna» به معنی «Abri» (سرپناه)، «Juteux» به معنی «Adjudant» (آجودان) که به آرگوی نظامی اختصاص دارند، از این دسته از کلمات هستند.

کاربرد دو واژه‌ی اول را در رمان به همراه ترجمه‌ی آن در زیر آورده ایم:

«Et Pour foutre le camp plus vite, j'ai laissé tomber le **barda** et puis les armes aussi ...» (Céline, 1952: 42).

«برای اینکه بتوانم زودتر فلنگم را ببندم، کوله‌ام و بعد اسلحهام را دور ریختم...» (غبرایی، 1383: 41).

_____ بررسی واژگان زبان فرانسه‌ی گفتاری در رمان «سفر به انتهای شب»

ساخت معنایی: گاهی اوقات سلین با معانی متفاوت یک واژه بازی می‌کند. مثال‌های زیر این نکته را به خوبی نشان می‌دهند:

«Celui qui **gueulera** le puls fort, il aura la médaille» (Céline, 1952: 13)
«کسی که بلندتر از همه فریاد بزند، نشان افتخار نصیبش خواهد شد» (غبرایی، 1383: 4).

در جمله‌ی بالا فعل «Gueuler» به معنی «فریاد زدن» (Crier) آمده است. یا در این جمله: «La tête me **travaillait** abominablement» (Céline, 1952: 179)
«سرمدجوری اذیتم می‌کرد» (غبرایی، 1383: 189). فعل «Travailler» به معنی «عذاب دادن، آزار دادن» (Faire mal) به کار رفته است.

سلین در «سفر» تنها به رونویسی دقیق و کپی برداری از واژگان عامیانه اکتفا نمی‌کند، او گاهی اوقات به واژه سازی می‌پردازد، بدین گونه که واژگان را تغییر می‌دهد، در اشکال جالفتاده‌ی آن‌ها دخل و تصرف می‌کند و واژگانی جدید ابداع می‌نماید. اما ذکر این نکته ضرور است که سلین در متنش، کلمات مطلقاً جدید نمی‌سازد. به عبارتی او هرگز کلماتی نساخته است که دارای چند هجای کاملاً جدید باشند. (هجاهایی که در زبان فرانسه ناشناخته باشند). برعکس، در ابداعات واژگانی نویسنده، ریشه‌ی کلمات همواره بدون تغییر می‌ماند. در اینجا تنها به ذکر چند نمونه اکتفا می‌کنیم: اسم‌هایی چون «Garnisaire» به معنی «سربازان پادگان» (Soldats en garnison)، افعالی چون «Plaignoter» به معنی «شکوه کردن، نالیدن» (Se Plaindre)، صفاتی چون «Puceux» به معنی «کک دار» «Envahi par les puces» و اصطلاحاتی چون «Emmancher sa palabre» به معنی «نطقی پایان ناپذیر را آغاز کردن» «Commencer un discours interminable» از ابداعات نویسنده هستند.

سلین اولین نویسنده‌ی معاصر است که آرگو را نه تنها در گفتگوهای بین شخصیت‌ها، بلکه در قسمت‌های روایی داستانش نیز به کار برده است.

از منظر دانیل لاتن (Danièle Latin) «سلین خالق زبانی نمادین است که قادر می‌باشد همه‌ی اعتراضات اجتماعی و اخلاقی را به کمک واژگان آرگوش انتقال دهد.» (دانیل لاتن، www.ar11fb.be/publications/essais/celine.htm1)

گرچه منتقدانی چون کلود دون تون (Claude Duneton) سلین را مبدع زبانی جدید نمی‌دانند. دون تون معتقد است که «سلین در اثرش، تنها از «زبانی واقعی» استفاده کرده است. زبانی که هر روزه مردمان حومه‌ی کلیشی (Clichy) - محلی که او در آنجا طبابت می‌کرد-، به آن تکلم می‌کردند.»

(<http://Louisferdinandceline.free.fr/indexthe/etudes/duneton.htm>)

سلین طیّ مصاحبه‌ای، در پاسخ به منتقدانش که از او خرده می‌گیرند در رمانش بیش از حد از کلمات آرگو استفاده کرده است، می‌گوید: «آرگو بازتاب نفرت است، این نفرت است که آرگو را می‌سازد. آرگو ساخته شده تا حسّ واقعی فلاکت و بدبختی را نشان دهد. آرگو ساخته شده تا یک کارگر به رئیسش بگوید از او متنفر است.» (سلین، 1957: 39)

ب) واژگان عامیانه: واژگان عامیانه دومین گروه واژگان «سفر به انتهای شب» را تشکیل می‌دهند. تعداد این واژگان نیز در کتاب زیاد است. باید یادآوری کنیم که شمار زیادی از واژگان عامیانه‌ای که سلین در «سفر» از آن‌ها استفاده کرده، در فرهنگ‌های لغت معمولی یافت نمی‌شود. این کلمات، کلماتی ممنوعه و رکیک اند که همگان با آن آشنایی دارند؛ ولی هیچکس تمایلی به نوشتن آن‌ها ندارد و اغلب از دیدن آن‌ها در یک متن تعجب می‌کند. «کلمات ممنوعه‌ی فوق، تنها کلمات عاشقانه یا کلماتی که برای دشنام و ناسزا گفتن، به کار می‌روند، نیستند.» (گدار، 1994: 85) زیرا شمار زیادی از این گونه کلمات در فرهنگ‌های لغت معمولی زبان فرانسه، یافت می‌شوند. کلمات یاد شده، نوواژگانی هستند که نویسنده، خود آن‌ها را خلق نموده و در هیچ فرهنگ لغتی یافت نمی‌شوند. وانگهی، کلمات عامیانه، همیشه یک معنی دقیق ندارند. این کلمات کلماتی هستند که احساس می‌کنیم مفهوم آن‌ها را درک می‌کنیم. اما تنها در آثار یا فرهنگ‌های لغت خاص، تعریف شده اند.

در آثار سلین، کلمات عامیانه بر دو نوع اند: کلماتی که اساساً خود عامیانه اند و کلماتی که عامیانه نبوده، به سطوح زبانی دیگری اختصاص دارند. ولی نویسنده شکل و صورت شان را تغییر داده تا آن‌ها را عامیانه گردانند. بیشترین تعداد کلمات عامیانه‌ی سلین از نوع دوم می‌باشد.

_____ بررسی واژگان زبان فرانسه‌ی گفتاری در رمان «سفر به انتهای شب»

سلین برای ساخت واژگان عامیانه نیز، دقیقاً از همان روشی استفاده می‌کند که برای ساخت واژگان آرگو از آن استفاده می‌کرد. یعنی پسوندهای عامیانه‌ی زبان گفتاری را به ریشه‌ی کلمه می‌افزاید.

به عنوان مثال او با اضافه کردن پسوند «-ard» به کلمه‌ی «Corne»، واژه‌ی «Cornard» به معنی «شوهر فریب خورده» را می‌سازد.

یا با افزودن پسوند «-oter» به ریشه‌ی فعل «Trembler»، فعل عامیانه‌ی «Trembloter» به معنی «کمی لرزیدن» را می‌سازد. در متن زیر کاربرد این فعل عامیانه را می‌بینیم:

«A Force de tousser, crachoter, **trembloter**, pendant trois fois le temps de quatre repas de conserves, sur ses eaux de vaisselles huileuses, le papaoutah finit donc par aller accoster» (Céline, 1952: 148).

«پاپاوتا به زور سرفه و تف کردن و لرزیدن طی سه بار غذای چهار وعده‌ای کنسرو روی این آب‌های چرب که به آب ظرفشویی می‌مانست، بالاخره پهلو گرفت» (غبرایی، 1383: 157). یکی از اشکال واژگانی که سلین در «سفر» از آن بسیار استفاده کرده است، شکل مخفف واژگان است. این شکل در زبان عامیانه‌ی پاریسی، بسیار به چشم می‌خورد. به مثال زیر توجه کنیم:

«On dit pourtant dans le quartier qu'il est bien aimable le **proprio** quand on le rencontre» (Céline, 1952: 238).

«با وجود این، اهل محل می‌گفتند که وقتی صاحبخانه را دیدی، متوجه می‌شوی که آدم خوبی است» (غبرایی، 1383: 250).

همان گونه که می‌بینیم واژه‌ی «Proprio» شکل خلاصه شده‌ی کلمه‌ی «Propriétaire» به معنی «صاحبخانه» است.

سلین در «سفر» به منظور انعکاس کامل زبان عامیانه در زبان نوشتار از واژگان عامیانه‌ی خاص «زبان کودکانه» هم استفاده کرده است: مانند استفاده از فعل «Faire pipi» در جمله‌ی زیر:

Au long des berges, le dimanche et la nuit les gens grimpent sur les tas pour **faire pipi** (Céline, 1952: 238).

در اینجا فعل «پی کردن» (faire pipi) به مفهوم «ادرار کردن» به کار رفته که در زبان کودکان کاربرد زیادی دارد.

واژگان عامیانه‌ی رکیک و زننده، دسته‌ای دیگر از واژگان «سفر» را تشکیل می‌دهد. کاربرد بیش از اندازه‌ی این واژگان باعث شده است که شمار زیادی از خوانندگان رمان، با مطالعه‌ی اولین صفحات آن، ناامید شده و از خواندن کتاب چشم پوشی کنند. در واقع چیزی که بیش از همه منتقدان سلین را برآشفته، استفاده‌ی بسیار زیاد او از واژگان زشت و خلاف ادب و اخلاق بود. زیرا به اعتقاد این منتقدان، کاربرد افراطی واژه‌های بی‌ادبانه و غیراخلاقی، ارزش ادبی اثر را زیر سؤال می‌برد.

بدیهی است، زبان فرانسه‌ی کوچه‌ای سلین در «سفر» با زبان زیبای ادبی و آکادمیک نویسندگان همزمان و قبل از خود، فرق بسیاری دارد. تاروپودی که این رمان در آن بافته شده، در بستر زبانی است که مختص کوخ نشینان، ژنده پوشان و به‌طور کلی اقشار سطح پایین اجتماع است. در اکثر صفحات کتاب، شاهد تسلسل کلمات زشت و وقیح، واژه‌های مبتذل و غیر اخلاقی و قطاری از فحش‌ها و ناسزاها هستیم.

در بسیاری دیگر از صفحات رمان، با واژگانی روبرو می‌شویم که تلخی و گزندگی آن‌ها، انسان را شگفت زده می‌کند؛ اما این کلمات، با وجود تلخی و گزندگی از چنان طنزی سرشارند که خواننده‌ای که در پاراگرافی سخت درگیر خشونت متن بوده، ناگهان می‌خندد و از طنز سیاه و گزنده‌ی نویسنده در امان نمی‌ماند. همین طنز است که او را وامی‌دارد تا در جایی از نوشته‌هایش در تحلیل روشنفکر بگوید: «روشنفکر بیمارگونه عاشق نگرانی است. روشنفکر مساوی است با خودآزار. با داروهای خواب آور معمولی، فلاکت او را نمی‌توان درمان کرد؛ آخر او عاشق فلاکت است.» در واقع «سفر» جلوه‌ای دیگر از تراژدی غم انگیز زندگی است که جنبه‌ی طنز آمیز آن را تحمل پذیر می‌سازد.

از منظر ژان ژیونو (Jean Giono) «سفر» کتابی غیرواقعی و مصنوعی است؛ زیرا سلین اگر واقعاً آنگونه که نوشته است، فکر می‌کرد، باید خود را می‌کشت.» <http://louisferdinandceline.free.fr/index2.htm>

_____ بررسی واژگان زبان فرانسه‌ی گفتاری در رمان «سفر به انتهای شب»

رُنه ونسان نیز معتقد است که زبان سلین، زبانی زمخت و خشن است زیرا حاوی الفاظ مستهجن و صحنه‌های بسیار زنده‌ای است. به عقیده‌ی او «تمام صحنه‌های مبتذلی که ذهن انسان می‌تواند مجسم کند در این کتاب جمع شده است» (همان).
اما نویسنده نیز دلایل خاصّ خود را دارد. او در پاسخ به برخی از منتقدانش که او را نویسنده‌ای بددهن و بی‌نزاکت می‌دانند، می‌گوید:

«من همان طوری می‌نویسم که حرف می‌زنم، بدون هیچ شگرد و ادا و اصولی... همه تقلایی که می‌کنم برای این است که به همان زبانی بنویسم که با آن حرف می‌زنم... از من خرده می‌گیرند که بددهن هستم، زبانی بی‌ادبانه دارم... از بی‌رحمی و خشونت دائمی کتاب‌هایم انتقاد می‌کنند... چه کنم؟ این دنیا ذات اش را عوض کند، من هم سبکم را عوض می‌کنم» (Celine, 1957:39).

ج) اصوات:

ناگفته پیداست که وجود اصوات در «سفر» و کاربرد افراطی آن‌ها، امری اتفاقی نیست. بلکه سلین عمداً و کاملاً آگاهانه از آن‌ها استفاده کرده است. علّت ظهور این واژگان کوتاه در شاهکار نویسنده، از یک طرف به این دلیل است که آن‌ها در زبان گفتاری واقعی کاربرد بسیار زیادی دارند و قادرند عواطف و عقاید آنی و اختیاری شخصیت‌ها را نشان دهند و از طرف دیگر در زبان گفتاری ادبی خصوصاً در گفتگوهای بین شخصیت‌ها نیز اهمیت و جایگاه ویژه‌ای دارند. این کلمات عاطفی که گاهی به آن‌ها (شگفتی نما) هم می‌گویند، حسّ زندگی، پویایی و عمل را به خواننده انتقال می‌دهد.

گاهی اوقات دشوار است مفهوم دقیق اصوات را در متن مشخص نمود، زیرا آن‌ها اغلب معانی متعدّدی دارند. مثلاً «آه» (Ah) و «آه» (Oh) در «سفر» هم بیانگر شادی، هم درد و اندوه و هم تعجب و شگفتی هستند. این، متن است که مفهوم دقیق آن‌ها را تعیین می‌کند. هم اصوات و هم نام آواها موقعی که در متن ظاهر می‌شوند، تأثیرات زیادی بر روی مخاطب می‌گذارد.

استفاده از اصوات و نام آواها چه در یک ارتباط گفتاری چه نوشتاری تأثیرات زیادی بر روی مخاطب می‌گذارد. اما تأثیر آن‌ها بر روی مخاطب در مکالمات شفاهی و رو در رو بسیار

فصل نامه‌ی علمی پژوهشی زبان و ادب فارسی « ادب و عرفان »

بیشتر از زمانی است که آن‌ها در یک متن نوشتاری مورد استفاده قرار گیرند. کاربرد اصوات در گفتار با حرکات سر، دست و صورت همراه است و نشان دهنده‌ی حالات روحی - روانی گوینده، می‌باشد. در حالیکه استفاده آن‌ها در نوشتار به هیچ وجه نمی‌تواند این حالات را نشان دهد.

گاهی اوقات دشوار است اصوات را از نام آواها تمیز دهیم زیرا هر دو بیانگر صدایی هستند که توسط یک موجود یا یک شیء تولید می‌شود. براساس تعاریف فرهنگ‌های لغت، صوت «کلمه‌ای غیرقابل تغییر است که به‌خودی خود و بدون ارتباط با دیگر عبارات، تشکیل یک جمله را می‌دهد و بیانگر یک واکنش عاطفی شدید است» (ژان دوبوا، 1973)؛ در حالی که نام آوا یک «واحد لغوی است که از طریق تقلید یک صدای طبیعی به‌وجود می‌آید» (همان، نام آوا). این کلمات کوتاه به زبان گفتاری اختصاص دارند و نویسندگان از آن‌ها استفاده می‌کنند تا به نوشتارشان ویژگی عامیانه و گفتاری دهند. به همین دلیل است که سلین نیز برای نشان دادن واکنش‌های عاطفی شدید شخصیت‌هایش، به وفور از این کلمات استفاده کرده است.

اصواتی مانند آه (Ah)، اوه (Oh)، هه (Hé)، اِ (Eh)، اصواتی هستند که هم در گفتگوی بین شخصیت‌ها و هم در بخش‌های روایی رمان استفاده شده اند:

«آه! این دو تا را باش، روژه! چه خنده دار شده اند! ... عادت‌هاشان را از دست داده اند»
(غبرایی، 1383: 110)!

علاوه بر این اصوات، در «سفر» بعضی از قیدها نیز نقش صوت را بازی می‌کنند: مانند: «بسیارخوب» (Eh bien) یا «خُب» (bon).

سلین گاهی اوقات از بعضی از افعال نیز به عنوان صوت استفاده کرده است: این افعال عبارتند از: (Allons) (در اینجا به معنی یالاً، خُب) «Dis donc» (عجب، بگو ببینم) و «Tiens» (عجب، وا).

بدیهی است که هر یک از اصوات استفاده شده در رمان، بنا بر موقعیت، معانی بسیار متفاوتی دارند.

_____ بررسی واژگان زبان فرانسه‌ی گفتاری در رمان «سفر به انتهای شب»

د) نام آواها:

همانگونه که گفتیم، سلین در رمانش از نام آواها که به تقلید از صداهای واقعی ساخته شده‌اند نیز استفاده کرده است. تعداد این کلمات در رمان بسیار زیاد است. «Boum» (بوم) «Toc Toc» (تک تک) «Ping et pong» (پینگ و پونگ)، «Hop» (هوپ)، «Pan pan» (پان پان)، «Chut» (شو) «Ouf» (اوف)، «Tac au tac» (تاک اُ تاک)، «Rron ... et Rron» (قون قون) از نام آواهایی هستند که در بسیاری از صفحات رمان به چشم می‌خورند. بعضی از نام آواها از طریق تکرار حروف بی‌صدا یا تکرار هجا ساخته شده‌اند مانند «Boum Boum» (بوم بوم) که بیانگر صدای انفجار است، «Tam-Tam» بیانگر صدایی است که توسط تنبور در آفریقا تولید می‌شود، «Toc! et toc!» (تک تک) بیانگر صدای پنجه‌های اسبی است که راه می‌رود. «Rron et rron» (قون قون) بیانگر صدای موتور وسیله‌ی نقلیه، «Ouf et ouf!» (اوف اوف) بیانگر آرامشی است که در پی یک تلاش به دست می‌آید.

بدیهی است برای اینکه بدانیم یک نام آوا در زبانی نشان دهنده‌ی چه صدایی است، باید ابتدا زبان موردنظر را خوب بشناسیم. زیرا نام آواها هم مانند بسیاری از اجزای زبان، قراردادی هستند.

در «سفر به انتهای شب»، نام آواهایی را نیز می‌یابیم که نمی‌توان حدس زد برای تقلید از چه صدایی به کار رفته شده‌اند. مانند کلمات زیر:

«Tzim! Tzim» و «Zim!» و «Cuic! Cuic!»

ه) واژگان خاص زبان گفتاری:

گاهی اوقات، در حین صحبت، نام واقعی بعضی از اشخاص، اشیاء یا حتی مفاهیم انتزاعی را فراموش می‌کنیم یا اصلاً نامشان را نمی‌دانیم. در زبان فرانسه‌ی گفتاری، در چنین مواقعی، از کلماتی مانند «machin» (فلان کس، چیز)، «Truc» (چیز)، «Chose» (چیز) استفاده می‌کنیم. این کلمات که کلماتی بسیار کلی و مبهم اند، به جای کلمه‌ی دقیق به کار می‌روند.

کاربرد واژگان فوق چه در گفتگوها و چه در بخش‌های روایی «سفر» بسیار زیاد است. سلین به کمک آن‌ها توانسته است زبان رمانش را به زبان گفتاری نزدیک‌تر کند. مثال زیر

تنها نمونه‌ای از موارد بی‌شماری است که در کتاب به آن‌ها برخورد می‌کنیم. در اینجا نویسنده کلمه‌ی «چیز» (Chose) را به جای اسم یک شیء به کار برده است: «Dès que je fus allongé sur cette chose filiforme et tremblante, vingt chauves – souris sortirent des coins ...» (Céline, 1952: 132). «به مجرد اینکه روی این شیء بافته‌ی لرزان دراز کشیدم، یک دسته شب پره از گوشه و کنار بیرون زدند ...» (غبرایی، 1383: 139-138).

همانگونه که می‌دانیم، در «سفر»، زبان کوچه بیشتر توسط واژگان عامیانه معرفی شده تا توسط ساختارهای آوایی. کاربرد زبان آرگوی «کوچه» طبقه‌ی اجتماعی شخصیت‌ها را نشان می‌دهد.

توصیف و تحلیل ویژگی‌های آوایی واژگان:

برای نشان دادن ویژگی‌های گفتاری زبان سلین در «سفر به انتهای شب» لازم است به توصیف و تحلیل ویژگی‌های آوایی واژگان نیز بپردازیم. همان طور که می‌دانیم زبان گفتاری از نقطه نظر تلفظ، خصوصیات خاص خود را دارد. یکی از مهمترین این ویژگی‌ها، حذف حرف صدادار یا بی‌صدا از یک واژه است. انجام این حذف در مکالمات و محاورات روزمره امری معمولی و طبیعی است. ولی موقعی که این پدیده را در یک نوشته خصوصاً در یک اثر ادبی می‌بینیم، بسیار تعجب می‌کنیم.

سلین در «سفر» برای اینکه به نثرش ویژگی شفاهی و گفتاری ببخشد، در بسیاری از اوقات، حروف صدادار یا بی‌صدای واژگان را حذف می‌کند. انجام این کار تنها به گفتگوهای بین شخصیت‌ها محدود نمی‌شود، بلکه قسمت‌های توصیفی و روایی رمان را نیز در برمی‌گیرد. کنو (Queneau) در این باره می‌گوید: «سفر به انتهای شب» اولین رمانی است که کاربرد زبان فرانسه‌ی گفتاری در آن، تنها به مکالمات بین شخصیت‌ها محدود نمی‌شود» (کنو، 1950: 16).

سلین در کتابش دیکته‌ی تلفظ واژگان را، آن گونه که شخصیت‌هایش آن‌ها را ادا می‌کنند، دقیقاً رونویسی می‌کند. او در بسیاری از اوقات حروفی را حذف می‌کند که معمولاً تلفظ می‌شوند.

_____ بررسی واژگان زبان فرانسه‌ی گفتاری در رمان «سفر به انتهای شب»

حذف «e» غیر ملفوظ مثلاً در ضمیر «Je»، حذف «u» در ضمیر «Tu»، کاربرد ضمیر «y»، حذف «l» در ضمیر «IL»، حذف «a» در ضمیر اشاره‌ی «ça» و حذف «i» در ضمیر ربطی «qui»، مهمترین نشانه‌های آوایی هستند که در «سفر» به چشم می‌خورند. در «سفر» ضمیر «Je» اغلب به صورت «J'» نوشته می‌شود؛ حتی زمانی که قبل از کلمه‌ای به کار رفته که با حرف بی‌صدا شروع شده است:

J' sais pas encore. (هنوز نمی‌دانم)

از منظر پی‌یرلئون «حذف «e» غیرملفوظ در یک اثر ادبی هم نشانه‌ی زبان گفتاری است و هم نشان دهنده‌ی طبقه‌ی اجتماعی شخصیت داستان است» (لئون، 2005: 147). سلین در صفحات بی‌شماری از رمان (چه در دیالوگ‌ها چه در بخش‌های روایی)، ضمیر II/ils را حذف کرده و به جای آن‌ها از «y» استفاده کرده است: Y en a plus que du très bon. در این جا به جای «Il» از «y» استفاده شده است.

... y regardent pas eux ... در اینجا «y» به جای «Ils» استفاده شده است.

استفاده از ضمیر اشاره‌ی «ça» (این) در گفتگوهای شخصیت‌های یک رمان، امری طبیعی است زیرا طبیعتاً دیالوگ‌ها به زبان گفتاری بیشتر نزدیکند. اما سلین در «سفر» این ضمیر را بیشتر در بخش‌های روایی کتابش آورده است تا در دیالوگ‌ها. (او از این ضمیر 300 بار در دیالوگ‌ها و 400 بار در بخش‌های روایی استفاده کرده است). «ça» در رمان اغلب به شکل «ç'» آورده شده است. مانند مثال زیر:

«ç'avait été un drame complet.»

هنگام خوانش «سفر» اشکالی عجیب، توجه خواننده را به خود جلب می‌کند. مانند کلماتی که حذفیات غیرمعمول در آن‌ها صورت گرفته است. مثال زیر نمونه‌ای از این کلمات است:

... C'est ça encore **qu'**est plus infect que tout le reste ... (این یکی از همه

گندتر است...) (غبرایی، 1383: 3)

همانطور که می‌بینیم، نویسنده حرف صدادار «ا» را از ضمیر موصولی «qui» (که) حذف کرده است.

روش دیگری که سلین برای خلق زبان «گفتاری» به کار می‌برد، استفاده از اشکال عامیانه‌ی افعال به جای شکل معمول و رایج آن‌هاست. مثلاً در مثال زیر نویسنده به جای اینکه از شکل رایج حال التزامی فعل être (بودن) یعنی «que je sois» استفاده کند، ترجیح داده، گونه‌ی عامیانه‌ی آنرا به کار ببرد:

... elle voulait que je **soye** heureux (همان، 240).

سلین خلاقیت خود را «بازیافت هیجان محاوره از خلال زبان نوشتار» توصیف می‌کند و برای نیل به این هدف، همواره تلاش می‌کند ویژگی‌های آوایی زبان گفتار را در متنش انعکاس دهد. به عنوان مثال برای نشان دادن طولانی بودن یک کلمه، بعضی از حروف صدادار آن را چندین بار تکرار می‌کند: مثال زیر تنها نمونه‌ای از موارد بی‌شماری است که در «سفر» به آن برخورد می‌کنیم.

Ferme tes jolis yeuuuuux! (Céline, 1952: 401) (چشمان زیبایت را فرو

بند...) (غبرایی، 1383: 420).

نتیجه:

در این مقاله به تحلیل و توصیف واژگان عامیانه و روش‌های ساخت آن‌ها در رمان «سفر به انتهای شب» پرداختیم و نشان دادیم شمار زیادی از واژگانی که سلین در این رمان از آن‌ها استفاده کرده، جزء واژگان زبان عامیانه و گفتاری است. چنان که گفته شد، نویسنده در اثرش از پنج نوع واژه استفاده کرده است: واژگان آرگو، واژگان عامیانه‌ی رکیک و زنده، اصوات، نام آواها و کلماتی خاص که مختص زبان گفتاری‌اند. در این تحقیق راجع به روش‌های متفاوتی که نویسنده برای خلق کلمات آرگو و عامیانه از آن‌ها استفاده می‌کند، نیز سخن گفتیم. استفاده از پسوندهای مخصوص زبان گفتاری، تکرار هجای یک واژه، حذف یک حرف، یک هجا، یک هجا یا چند هجا از آخر واژه و بازی با مفاهیم متفاوت یک واژه، از روش‌هایی بودند که سلین برای آفرینش واژگان عامیانه از آن‌ها بهره گرفته است. از آن‌جا که واژگان زبان گفتاری در «سفر به انتهای شب» ساختار آوایی خاص خود را دارند، انعکاس این ساختارها، در مقاله ضرور به نظر می‌رسید. لذا بخش دیگری از مقاله را به توصیف و تحلیل ویژگی‌های آوایی کلمات، اختصاص دادیم. حذف حروف صدادار یا بی‌صدا

_____ بررسی واژگان زبان فرانسه‌ی گفتاری در رمان «سفر به انتهای شب»

از یک کلمه، حذف ضمائر فاعلی II/Is، استفاده از اشکال عامیانه‌ی افعال، انتقال برخی از ویژگی‌های آوایی واژگان زبان گفتاری به زبان نوشتار، از جمله روش‌هایی بود که سلین برای ایجاد کلمات عامیانه، از آن‌ها استفاده می‌کرد.

تحلیل‌های به دست آمده از این تحقیق نشان داد که سلین در شاهکارش نه تنها از واژگانی غیرآکادمیک، بلکه از واژگانی غیرنوشتاری که مختص زبان گفتاری‌اند، استفاده کرده است. هنر او در کاربرد الفاظ عامیانه و ضد بورژواست؛ الفاضلی بدیع و نشاط انگیز که گاهی سرشار از طنزی گزنده‌اند. بدون شک واژگان موجود در زبان او با واژگان زبان ادبی و کلاسیک فاصله‌ی بسیار دارد. او در «سفر به انتهای شب» از واژگانی استفاده کرده است که پیش از این هیچ یک از ادیبان رمان نویس فرانسوی جرأت استفاده از آن را در آثارشان نداشتند.

پی نوشت :

1- کلمات و اصطلاحاتی که توسط گروه خاصی از افراد اجتماع، خصوصاً اقشار سطح پایین جامعه (لات‌ها و بزهکاران) مورد استفاده قرار می‌گیرد. مفهوم دیگر واژگان آرگو به الفاظ و عباراتی اشاره دارد که توسط اهل حرفه‌ی خاصی به کار برده می‌شود.

کتاب نامه:

غبرایی، فرهاد. 1383. سفر به انتهای شب، تهران: جامی، چاپ سوم.

Bruno, Jouy. Voyage au bout de la nuit: Etude d'une réception [en ligne] <http://louisferdinandceline.free.fr/univers/Jouy.htm>

Céline, Louis – Ferdinand. 1957. «L'Argot est né de la haine», Cahiers de l'Herne.

Céline, Louis – Ferdinand. 1952. Voyage au bout de la nuit. Paris: Gallimard.

Dubois, Jean et al. 1973. Dictionnaire de Linguistique, Interjection. Paris: Larousse.

Duneton, Claude. 1999. La mort du français. Céline ou l'accomplissement du français populaire [en ligne]. Paris: Ed. Plon. <http://louisferdinandceline.free.fr/indexthe/etudes/duneton.htm>

Godard, Henri. 1985. Poétique de Céline. Paris: Gallimard.

Goudaillier, Jean-Pierre. 2002. «De l'argot traditionnel au français contemporain des cités». La linguistique. Vol. 38, Fas. 1, Paris: Presses universitaires de France.

Latin, Danièle. 1988. Le Voyage au bout de la nuit: roman de la subversion du roman [en ligne]. Bruxelles, Palais des Académies.

Léon, Pierre. 2005. Phonétisme et Prononciation du français. Paris: Armand Colin.

Queneau, Raymond. 1950. Bâtons, chiffres et lettres. Paris: Gallimard. www.ar11fb.be/Publications/essais/celine-htm1